

Петрів Г.

Науковий керівник – доц. Васильківська Н.А.

РОЗВИТОК МОВЛЕННЕВО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ЗА ДОПОМОГОЮ КАЗКИ

У дошкільному віці створюються найсприятливіші умови для формування особистості. У цей період формуються перші уміння, навички та звички, початкові моральні судження й оцінки, соціальна поведінка.

Казка входить у життя людини з раннього дитинства, відіграючи важливу роль у її становленні. У житті дитини казка займає настільки важливе місце, що деякі дослідники називають дошкільний вік «віком казок».

Мова казки проста, доступна. Сюжет прозорий, але загадковий і тим самим сприяє розвитку мовленнєво-творчої діяльності дітей старшого дошкільного віку.

Мета статті полягає в тому, щоб проаналізувати та дослідити казку як засіб розвитку мовленнєво-творчої діяльності дітей старшого дошкільного віку.

Актуальність дослідження визначається необхідністю реалізації концепції мовної освіти, Базового компонента дошкільної освіти в Україні, у яких значна увага приділяється формуванню мовленнєвої компетенції дитини, вихованню мовної особистості. Центральним, провідним завданням у формуванні мовленнєвої компетенції дитини є розвиток мовлення, через яке реалізується передусім його основна функція – комунікативна.

Своєчасний розвиток мовлення – важлива умова повноцінного розвитку випускника дошкільного навчального закладу. Мовленнєвий розвиток дитини є головним інструментом, за допомогою якого вона встановлює контакт із довкіллям і завдяки якому відбувається соціалізація дошкільника. Водночас, як засвідчує практика, поширення комп'ютеризації, телебачення та інших технічних засобів, які стали доступними й дітям дошкільного віку як у сім'ї, так і в дошкільних закладах, обмежує безпосереднє спілкування дітей дошкільного віку з іншими, внаслідок чого збагачується їхня пізнавальна сфера і водночас гальмується мовленнєва.

Казка – це вид художньої прози, що походить від народних переказів, порівняно коротка розповідь про фантастичні події та персонажі, такі, як феї, гноми, велетні тощо. Казка як жанр усної народної творчості своїм генезисом сягає ще часів перших спроб міфотворчості, як жанр художньої словесності – бере початок у XVII ст. [1, с. 3].

Як зазначає В. Гнатюк, «казки належать до найдавніших витворів людського духу і сягають у глибину таких далеких від нас часів, якої не досягає жодна людська історія» [2, с. 8]. Тому єдиного погляду щодо походження казок немає.

За природою казка є досить характерним жанром фольклору. Вона дуже схожа до інших різновидів народної творчості, насамперед до легенди, переказу, оповіді, які, як відомо, особливо тісно пов'язані з конкретною історією, реальним життям і побутом їх творців. Проте казка має й чимало відмінного від суміжних з нею жанрів оповідального фольклору. Це, зокрема, притаманна їй своєрідна внутрішня установка на вимисел, яка в казці перебуває в органічному зв'язку з іншою характерною ознакою – розважальністю. «Коли казку, – підкреслював О. Никифоров, – розповідають не для розваги, а з метою дидактичною, повчальною, вона перетворюється в чисту легенду, повчання і при цьому набуває часто навіть нових особливостей побудови» [5, с. 37]

Мотиви, тематика і структурно-композиційна побудова народної казки стали в основі літературних казок. Усі казки ми можемо поділити таким чином: казки про тварин (птахів, рослин, комах), чарівні (їх іноді називають героїчні чи фантастичні) та суспільно-побутові (реалістичні, новелістичні).

Розглядаючи казку можна сказати, що вона органічно увійшла в світ дитини, допомагає їй вчитися і вдосконалюватися, переносити у сферу реалій вимріяне, і такі бажані дива, коли долаються будь-які труднощі й страхи, негативні імпульси. На думку В. Сухомлинського,

«цінність народної казки в тому, що вона сприяє активному співпереживанню персонажам, а це і є той спосіб, через який казка впливає на розвиток зв'язного мовлення дошкільника» [3, с. 4].

Казка відкриває перед дітьми багатогранний спектр почуттів та емоцій. Найголовніша ознака казки у цьому відношенні полягає у ясності та чіткості змалювання позитивних і негативних рис характеру, дій персонажів, що викликають відповідні чіткі та ясні емоції. С. Русова свого часу говорила, що «світ різноманітний, він має багато відтінків, в яких дітям важко розібратися. Натомість у казці дитина може побачити чітку межу між добром і злом, любов'ю і ненавистю тощо» [4, с. 14].

Одночасно, через казку дитина усвідомлює, що впливу негативних емоцій у житті не уникнути. Будь-який успіх і досягнення нерозривно пов'язані з помилками, невдачами та зривами. Важливо через казку навчити цьому дітей: не відступати перед невдачами, а спокійно і мужньо сприймати невдачі та помилки. Такі приклади життєвих ситуацій дошкільник може отримати в народних казках «Івасик Телесик», «Кривенька качечка», авторських Г.–Х. Андерсена «Попелюшка», «Снігова королева» та ін.

За В. Сухомлинським, казка є незамінним каталізатором для фантазії. Він наголошує, що кожен предмет викликає ряд емоцій, він пов'язується у дитячій свідомості з іншими предметами і породжує фантастичне уявлення. Це свідчить про активну словотворчість, оскільки створення казок – один із найцікавіших для дітей видів поетичної творчості [3, с. 5].

Для розвитку мовлення важливо, що у народних та літературних казках можна зустріти багато примовок, приспівок, приказок, порівнянь: «Битий – небитого везе» («Лисичка–сестричка і Вовк»), «Онде наша діва, Онде наша іва, На нашому дворці, На тесаному стовпці. Кужілочка шумить, Веретенце дзвенить, Скиньмо по пір'ячку, Нехай летить з нами!» («Кривенька качечка»); «У моєї матінки голосок, як шовк» («Казка про Івасика»).

Є чимало казок, які рекомендовані програмою для читання та їх опрацювання з дітьми старшого дошкільного віку, наприклад: «Лисичка-сестричка і Вовк-Панібрат», «Пан Коцький», «Солом'яний бичок», «Мудра дівчина», «Закопане золото», «Дідова дочка і бабина дочка», «Телесик», «Котигорошко», В. Сухомлинський «Сьома дочка», «Фіалка і бджілка», «Зайчик і місяць», М. Трублаїні «Про дівчинку Наталочку та сріблясту рибку», Л.Українка «Біда навчить», К. Чуковський «Тарганисько», І. Франко «Засць і їжак», «Лисичка і журавель». Брати Грімм «Мішок хитроців», «Бременські музики», М.Вінграновський «Гусенятко», О.Іваненко «Кульбабка», «Бурулька», «На добраніч», Р. Кіплінг «Слоненя», М.Коцюбинський «Брати-місяці», А. Ліндгрен «Малюк і Карлсон», А.М'ястківський «Казочка про яблуню», М.Носов «Пригоди Незнайка та його друзів», Ш. Перро «Попелюшка», «Хлопчик Мізинчик».

Як бачимо матеріалу для опрацювання є, головне вибрати форму, метод та прийом роботи з казкою на заняттях, який буде ефективно впливати на розвиток мовленнєво-творчої діяльності дітей старшого дошкільного віку засобами казки:

- читання казки, бесіда за змістом;
- переказ казки, складання порівняльних характеристик героям;
- придумування початку, середини або кінцівки казки;
- візуалізація внутрішніх переживань і почуттів у спільній з дорослим діяльності;
- моделювання української казки;
- малювання за змістом українських казок;
- постановка ігор–драматизацій;
- складання казки зі щасливим кінцем;
- створення казки за аналогією до вже відомої;
- зміна ситуації в знайомих казках;
- складання розповіді про улюбленого героя, тварину, предмет;
- складання казок за схемами.

Подаю приклад бесіди за змістом прочитаної казки.

Українська авторська казка В. Сухомлинського «Сьома дочка»

Читання казки. Запитання за змістом прочитаного:

- Про кого розповідається у казці? (Про маму і дочок).
- Скільки дочок було у мами? (Сім).

- Чому вони сумували за мамою? Чи поважали вони маму? Як вони це робили? (Бо мама поїхала у гості, а вони залишилися самі вдома).

- Як ви думаєте, хто поважав з них маму найбільше? Чому ви так вважаєте? (Сома дочка, тому що вона принесла води – помити ноги).

- Що означає поважати батьків? (бути слухняними, чемними, допомагати їм в усьому).

- Чому красиві слова не можуть замінити справжньої турботи? (Тому що, можна красиво говорити, а нічого не зробити).

Приклад зміни ситуації в знайомих казках до казки «Лисичка і журавель»

-Пригадайте, чому посварилися Лисичка і Журавель?

-Хто з них більше винний у сварці? Чому?

Нехай Лисичка і Журавель помиряться. Як це вони зроблять?

Отже, придумаймо казку «Як Лисичка і Журавель помирилися».

Важливо вислухати дошкільника, не перебивати і залучати до активної діяльності якомога більше дітей, тим самим використовувати цікаві прийоми «Мікрофон», «Річечка», «Ефект сюрпризу», «Торбинка щастя», «Мій червоний капелюх», «Плутанина».

З практичної сторони перевірено спосіб-складання казки зі щасливим кінцем. Це ефективно працює для розитку мовленнєво-творчої діяльності дошкільника, адже переконалась я в цьому, проходячи переддипломну педагогічну практику. Цей метод показує наскільки дитина знає основний (оригінальний) текст казки; рівень розвитку фантазії, творчості, коли вона складає закінчення казки зі щасливим кінцем; і звичайно розвиток зв'язного мовлення, коли розповідає придумане. Такий метод активізує роботу групи, тому що майже кожен хоче поділитись своїм «авторством». Також раджу вихователям використовувати метод складання розповіді про улюбленого казкового героя, тварину, предмет.

Отже, аналіз науково-педагогічної та психологічної літератури дозволив зробити такий висновок: по-перше, казка впливає на психічний розвиток дитини старшого дошкільного віку: розвиває почуття, мислення, уяву, фантазію, сприймання. По-друге, розвиває розуміння мови на слух, словник, зв'язне мовлення, формує правильну граматичну будову, виховує звукову культуру. По-третє, казка навчає, виховує і соціалізує. Окрім того, казка виконує терапевтичну функцію: урівноважує нервову систему, викликає позитивні емоції, здійснює мовно-корекційний вплив.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гавриш Н. В. Де беруться казки / Н. Гавриш // Джміль. – 2001. – № 1. – С. 3–7.
2. Дунаєвська Л. Добрий друг казка. Усна народна творчість як виховний засіб / Л. Дунаєвська // Дошкільне виховання. – 1999. – №8. – С. 8–10.
3. Життя з казкою, або казка навчає, розвиває, виховує : збірка дидактико-методичного матеріалу (за казками В. Сухомлинського) / [підгот. Л. Калуська. Матеріали для роботи зі старшою групою] // Дитячий садок. – 2005. – Липень (Чис. 25/26). – С. 2–56.
4. Кулик М. Нетрадиційна робота з казкою / М. Кулик // Дошкільне виховання. – 2012. – №12. – С. 14–15.
5. Мовленнєвий розвиток дошкільників / уклад. Л. А. Шик. – Х. : Ранок, 2010. – 223 с.

Мирослава Капляр

Науковий керівник: викл Турко О.В.

ЛІНГВОДИДАКТИЧНИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ СЛОВНИКОВОГО ЗАПАСУ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ФРАЗЕОЛОГІЇ

Формування мови й словника дітей, оволодіння мовними засобами є одним із основних елементів формування особистості. Згідно з концепцією Нової української школи, комунікативна компетентність є першою у структурі компетентностей «для життя». Без сумніву, основи розвитку умінь, навичок комунікації закладають у період дошкільної освіти. У цьому разі розвиток словника, зв'язного мовлення, граматичної будови є не самоціллю, а засобом розвитку навичок спілкування.

Засвоєння словника вирішує завдання накопичення й уточнення уявлень, формування понять, розвитку змістовної сторони мислення. Бідність словника заважає повноцінному спілкуванню, а, отже, і загальному розвитку дитини. Водночас пізнавальний розвиток, розвиток